

СЕКЦІЯ 1 ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ДУМКИ

УДК 330.341.424:338.22(47+57):330.1(100=161.2)

Поліусевич Ю.Г.

*аспірант кафедри історії та теорії господарства
Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана*

РАДЯНСЬКА ІНДУСТРІАЛІЗАЦІЯ ТА ЇЇ ТРАКТУВАННЯ У ПРАЦЯХ ЕКОНОМІСТІВ УКРАЇНСЬКОГО ЗАРУБІЖЖЯ

Стаття присвячена аналізу праць економістів українського зарубіжжя щодо прийнятої політики індустріалізації. Зокрема, досліджуються питання джерел її фінансування та колоніального спрямування проведених заходів. Доведено, що планова політика владного центру стосовно господарства України принесла негативні наслідки як під час самої індустріалізації, так і відіграла велику роль у подальшому розвитку господарської сфери УРСР.

Ключові слова: індустріалізація, господарство СРСР, фінансовий механізм, колоніальний характер, економіка, економісти-емігранти.

Поліусевич Ю.Г. СОВЕТСКАЯ ИНДУСТРИАЛИЗАЦИЯ И ЕЕ ТРАКТОВКА В ТРУДАХ ЭКОНОМИСТОВ УКРАИНСКОГО ЗАРУБЕЖЬЯ

Статья посвящена анализу работ экономистов украинского зарубежья касательно принятой политики индустриализации. В частности, исследуются вопросы источников ее финансирования и колониального направления проводимых мероприятий. Доказано, что плановая политика правящего центра по отношению к хозяйству Украины негативно сказалась как во время самой индустриализации, так и сыграла большую роль в дальнейшем развитии хозяйственной сферы УССР.

Ключевые слова: индустриализация, хозяйство СССР, финансовый механизм, колониальный характер, экономика, экономисты-эмигранты.

Polyusevych Y.G. SOVIET INDUSTRIALIZATION AND ITS INTERPRETATION IN THE WRITINGS OF ECONOMISTS UKRAINIAN FOREIGN

This article analyzes the studies of Ukrainian foreign economists on adopted industrialization policy. In particular, the questions of its funding sources and colonial direction of taken events are investigated. It is proved that planning policy of the powerful center regarding the economy of Ukraine has brought negative consequences both at the actual industrialization, and in playing a major role in the further development of economic sphere of the USSR.

Keywords: industrialization of the USSR, financial mechanism, colonial character, economics, economists' immigrants.

Постановка проблеми. В умовах розбудови української держави та її промисловості досить гостро стоять питання її фінансування, структурної перебудови та модернізації економіки країни, всі вони є у центрі уваги не лише економістів-теоретиків, але й практиків. Саме тому стає актуальним аналіз деяких історичних етапів, які в минулому великою мірою вплинули на подальший стан господарської сфери України, одним з них й була індустріалізація. З цього приводу досить цікавим є аналіз праць економістів українського зарубіжжя, в яких відображені як позитивні, так і негативні прояви проведеної політики, адже в їх науковому доробку ми знаходимо об'єктивну оцінку минулого, в основу якої покладено реальні події, а висновки та пропозиції представників економічної еміграції розроблені на прикладі світового досвіду.

Аналіз основних досліджень і публікацій. На сьогоднішній день досліджуючи радянську індустріалізацію, вчені більшою мірою приділяють увагу саме механізму її фінансування. Так, українські історики О. Бойко «Індустріалізація» [1] та С. Кульчицький «Україна між двома світовими війнами (1921–1939)» [2] намагалися показати реальні джерела фінансування індустріалізації, зосереджуючись в основному на переведенні коштів з легкої та харчової промисловості у важку. Також їх праці характеризуються детальним аналізом етапів проведення індустріалізації та її специфічності в Україні. Дослідженням

зазначеної проблематики також займаються й такі вітчизняні дослідники, як В. Небрат та Н. Горін «Дослідження фінансових механізмів радянської індустріалізації в українській економічній літературі» [3], автори зазначеної статті досліджують історико-теоретичний аспект вивчення в літературі фінансової сторони проведення індустріалізації, визначають основні спрямування дослідів та дискусій тощо. І хоча ці вчені й аналізують деякі праці економістів-емігрантів (Б. Винар, Є. Гловінський), все ж такого роду праці носять поодинокий характер.

Постановка завдання. Мета статті полягає у системному аналізі праць економістів українського зарубіжжя щодо державного управління промисловістю УРСР, фінансового механізму та колоніальної спрямованості уряду СРСР під час проведення індустріалізації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Курс на індустріалізацію було проголошено у грудні 1925 р. на XIV з'їзді ВКП(б) й одразу ж було встановлено її завдання: перетворення країни з такої, що ввозить машини та обладнання, на таку, що їх виробляє. Це, у свою чергу, означало припинення дії нової економічної політики, відмову від використання ринкових механізмів, а також перехід до директивно-планового ведення господарства. При проголошенні нової спрямованості ведення господарської діяльності було окреслено досить важливе питання щодо джерельної бази для реалізації індустріалізації і темпів та при-

оритетів розвитку окремих галузей. Таким чином, партгоспланомкратурою було запропоновано варіант, який міг би розв'язати поставлене питання, а згодом він до здійснення нової націоналізації приватного сектора, перетворення багатомільйонного селянства у внутрішню колонію пролетарської держави, створення системи директивного планування та широкого застосування примусової праці засуджених.

Таким чином, постановами XIV з'їзду було розпочато курс на індустріалізацію, яка розглядалася як свого роду допомога у розвитку промисловості. В. Садовський, досліджуючи це питання, наголошував, що після зазначеного вище з'їзду були визначені наступні дії в народногосподарському комплексі, а саме «даліше піднесення ролі промисловості у народному господарстві УСРСР; збільшення її керуючої ролі в економіці країни; поглиблення роботи по раціоналізації виробництва; збільшення боротьби з непродукційними видатками; піднесення продукційності праці; поновлення основних і оборотних капіталів найважливіших промислових підприємств; форсування доулаштування і переулаштування; упорядкування взаємовідносин промислових закладів з правліннями трестів; недопущення прориву планових завдань, як окремими закладами, так і правліннями трестів» [4, с. 118-119].

Як видно з наведеного вище, всі дії та рішення, які були прийняті правлячою верхівкою, зачіпали лише промисловий розвиток, визначали його як найголовнішу галузь, яка потребує розбудови. Але така економічна спрямованість була спрямована не заради допомоги іншим сферам у необхідному обладнанні та технікою, а керуючись власними вигодами.

На X з'їзді КП(б)У в листопаді 1927 р. при прийнятті першого п'ятирічного плану керівництвом СРСР було ще раз наголошено на тому, що необхідно забезпечити максимально можливі умови для безперешкодного проведення індустріалізації.

Розглядаючи значення індустріалізаційної розбудови для СРСР, Д. Садовський зазначає, що «індустріалізація це є засіб, за допомогою якого мають заховати господарську самостійність «соціалістичного» СРСР відносно буржуазного Заходу. Це є система заходів, яка здійснюється в інтересах СРСР як такого, а не в інтересах розвитку продукційних сил окремих його частин» [4, с. 119].

Виходячи з принципу господарської єдності всіх республік, що входили до складу СРСР, а зокрема України, й були побудовані всі плани розвитку індустріалізації. А тому виникає необхідність у їх розгляді.

Отже: 1) виходячи з інтересів СРСР, Україні було приділено роль постачальника кам'яного вугілля та напівфабрикатів металу. З цього випливає, що в Україні найбільшу увагу приділяють тим районам і галузям, які виробляють вугілля та метал, і, відповідно, проявляється байдужість у легковій промисловості; 2) при спрямуванні всієї уваги на виробництво засобів виробництва на другий план відступають техніка та технології, які необхідні для обробки сільськогосподарської продукції; 3) на території України занепадали ті галузі промисловості, у продукції яких російський уряд не мав потреби. Наприклад, текстильна та частково шкіряна промисловість; 4) велику роль при створенні п'ятирічних планів відігравало місце розташування необхідних для проведення індустріалізації галузей. Таким чином, під час розвитку Донецького басейну і Кривого Рогу майже повністю ігноруються інтереси Правобережної України.

Д. Садовський підкреслює, що «в результаті здійснення на практиці всієї системи запроєктованих міркувань безумовно господарський зв'язок України з іншими частинами СРСР став би дуже тісним і нерозривним. Було б тим досягнуто не лише господарські, але й політичні цілі» [4, с. 121].

Б. Винар зазначає, що «згідно з директивами советської промислової політики, засоби для такої індустріалізації мали б приходити з трьох джерел: а) акумуляція капіталу в державній промисловості; б) використання доходів з інших ділянок господарства шляхом відповідних бюджетових операцій; в) використання заощаджень населення» [5, с. 209].

З цього логічно випливає, що індустріалізація радянської економіки повинна була проходити за рахунок фінансування з резервів народного господарства, а зокрема, українського, що разом з іншими галузями мали надати всі необхідні ресурси, як грошові, так і сировинні для проведення всіх запланованих проєктів.

Як тільки розпочався курс на індустріалізацію, у радянській літературі одразу ж з'явилося безліч повідомлень та статей щодо важливості та необхідності розвитку саме цього напрямку в господарській сфері. Для подальшого аналізу точок зору на це питання економістів українського зарубіжжя наведемо деякі найбільш важливі вислови:

«А) важка промисловість, концентруючи в собі всі найновіші досягнення науки і техніки, вирішює спричинитися до піднесення продукційних сил соціалістичного господарства та дасть йому вирішні переваги над капіталістичною системою;

Б) зростання промисловості означає рівночасно зростання робітничих кадрів та збільшення питомої ваги робітничої класи в суспільстві. Тому промисловість у своєму зростанні збільшить вихідну базу диктатури пролетаріату;

В) без машинової техніки неможливо створити продукційні форми в сільському господарстві. Тому зростання промисловості буде передумовою кінцевих змін у соціальній структурі сільського господарства, уможливіючи його перехід від дрібних виробничих форм на рейки соціально-колгоспні;

Г) велика машинобудівельна промисловість, поскільки вона виробляє сучасні засоби виробництва, забезпечить економічну і політичну незалежність країни;

Д) тільки велика промисловість здібна випродувати відповідні засоби для оборони Советського Союзу, тому її розвиток є питанням оборонних можливостей СРСР» [5, с. 212].

Таким чином, вище ми намагалися показати незаперечну важливість розвитку промисловості для СРСР, тепер стає доцільно розглянути шляхи проведення індустріалізації, а саме п'ятирічні плани.

Саме за допомогою планування владний центр отримувал найбільші доходи за допомогою того, що привласнював повне розпорядження продукцією виробленої українським господарством. Влада, яка була зосереджена у Москві, встановлювала види продукції, які необхідно було виробляти, та її кількість. Яскравий приклад наводить К. Кононенко: «в 1928 р. прибутки і амортизаційні відрахування української промисловості обчислювалися в 611 млн руб. В цінах 1926 р. До цього ще треба додати понад 100 млн руб., стягнутих в Україні на «позичку індустріалізації». Але з цих понад 700 млн руб. На збільшення основних фондів промисловості самої України пішло лише 188 млн та близько 200 млн. На поновлення амортизованої частини тих фондів. Решта ж, майже 50% перебрала Росія» [6, с. 12].

Отже, не дивлячись на суперечки й декілька варіантів цих планів, перший з них був затверджений на XVI конференції ВКП (б), яка відбулася у квітні 1929 року

В. Садовський, займаючись дослідженням індустріалізації, намагався визначити обставини, які мають найбільш значний вплив на подальший її розвиток. А саме «мусять існувати умови, які забезпечують можливість раціональної постановки продукційного процесу і дальшого поширення його раціоналізації. Мусить бути забезпечена реалізація виворонених продуктів на ринкові, отже необхідний ринку, можливість розширення вмістимости якого має широкі межі. Мусять існувати обставини, які забезпечують приплив до промисловості нових капіталів, як місцевих так і закордонних» [4, с. 135]. Тобто В. Садовський нормальний розвиток індустріалізації в Україні вбачає лише при умові вливання нового капіталу в промисловість, але виникає питання, яке пов'язане із зазначеним фінансуванням. Якщо розглядати той факт, що Україна, будучи не самостійною державою і не може відокремлено від владного центру приймати важливі рішення, то й не має права розпоряджатися бюджетними коштами, тим паче що всі кошти з України йшли на розбудову великої російської промисловості.

Отже, підводячи підсумок першої п'ятирічки, необхідно зазначити, що, не дивлячись на деяке незначне перевиконання плану, як зазначає Б. Винар, цілий ряд промислових галузей в СРСР значно відставав від запланованого виконання продуктивних величин, зокрема ця статистика зачепила текстильну промисловість та цілий ряд галузей важкої індустрії, а саме виробництво вугілля, електроенергетики, чавуну тощо.

Такий підсумок свідчив про те, що проведення індустріалізації супроводжувалося значними труднощами, які могли бути «айсбергом для Титаніку». Адже питання незбалансованості в промисловому виробництві надзвичайно важливе, загальновідомим фактом є те, що окремі промислові галузі взаємодіють між собою, утворюють емерджентні властивості, взаємодоповнюють одна одну, тому недовиконання запроєктованих планів в одній галузі з такою ж силою позначиться на іншій галузі.

З цього приводу К. Кононенко зазначав, що «жодна країна тим шляхом (який був притаманний СРСР) не розбудовувала свою промисловість і не могла розбудувати. В цих країнах індустріалізація спричинювалася до покращення добробуту населення, до збільшення споживання промислової продукції, до зростання купівельної спроможності, причому ця остання обумовлювала дальший розвиток промисловості коштом створених в той спосіб накопичень» [6, с. 7]. Що ж відбувається у Радянському Союзі, який розбудовує промисловість за власним методом? Те, що джерелом фінансування індустріалізації виступають «власні внутрішні ресурси», а це призводить до повної збідненості та визиску населення, зокрема селянського. І якщо інші країни брали курс на підвищення споживання промислової продукції, то в СРСР ця тенденція мала на меті величезне його обмеження, споживачем виробленої продукції виступала держава, так само як і власником промислових підприємств.

Найбільш виразним показником, який відрізняв шляхи розбудови промисловості СРСР та інших країн, були зарплата робітників та селян, а також податкова система, а саме їх розмір. К. Кононенко підкреслює, що «такого розміру визиску працюючих не

могло постати в жодній іншій країні, що розбудовувала свою промисловість, бо там цей процес сполучався з виробленням працюючими більших прав в обороні своїх інтересів. Такий визиск сов. типу став можливим тільки в комуністичній державі з повним обезправленням людності» [6, с. 8].

Попри все вищезазначене, необхідно підкреслити й інший момент, який був не менш важливим, а саме те, що для розбудови російської промисловості, окрім грошової бази була також потрібна робоча сила, яку вони отримували з українського населення. Від неї вимагалось будувати заводи, працювати у копальнях, зводити нові залізничні шляхи, і все це за відсутності житла та в складних кліматичних умовах без оплати виконаної роботи.

Як зазначає К. Кононенко, «так постало невеличництво, бо тільки воно могло дати таке тотальне обезправлення людини. Через табори примусової праці за роки сталінських п'ятиліток індустріалізації пройшли десятки мільйонів людей, в переважній більшості закінчуючи життя в могила концтаборів» [6, с. 19]. Саме на основі таких умов праці та в такий спосіб були побудовані Кузбас, Караганда, Печора, Колима та інші великі промислові центри Росії.

Отже, підводячи підсумок планової політики владного центру щодо українського господарства, необхідно зазначити, що, по-перше, великі завдання, що ставить перед собою радянська економічна політика – освоєння нових просторів, створення там індустріальних центрів, відбиваються негативно на господарстві України, зменшуючи капіталовкладення значно нижче того рівня, який би відповідав економічному і людському потенціалу Української РСР. По-друге, великих структурних змін в українській промисловості кожний наступний господарський план не приносить. У більшості випадків ці галузі як важкої, так і легкої індустрії, що внаслідок економічної політики з початку царської Росії, а потім й радянської влади були недостатньо або і зовсім нерозвинені в Україні, залишаються нерозвиненими й надалі.

Питання залежності К. Кононенко розглядав і в іншій своїй праці «Колоніальний визиск – основа советської індустріалізації», на протизага офіційній радянській концепції, він розкриває колоніальний характер політики Росії в період індустріалізації. Він зазначав, що цей етап в історії СРСР (індустріалізація) був розпочатий задовго до його оголошення, ще в Російській імперії, чим і спростовує офіційні радянські твердження, що саме за 40 років радянської історії відбувається процес індустріалізації СРСР.

Кононенко виділяє декілька джерел, за рахунок яких проводилася індустріалізація, та порівнює їх з досвідом інших держав. Першим джерелом автор називає добробут та матеріальну сферу. Він підкреслює, що всі країни знаходилися в такій ситуації й на такому етапі розвитку, але при цьому у них це відбувалося таким радикальним шляхом. Кононенко говорить, що: «в цих країнах (які не відносилися до СРСР) – (підкреслена вставка наша – П.Ю.), індустріалізація спричинювалася до покращення добробуту населення, до збільшення споживання промислової продукції, до зростання купівельної спроможності, причому ця остання обумовлювала дальший розвиток промисловості коштом створених в той спосіб накопичень. За советською же «методом індустріалізації» джерелом її ставали так звані «внутрішні ресурси», тобто безоглядний визиск населення, повне ожебращення його. Вона сполучалася не з поширенням споживання промислової продукції населення, а навпаки, з величезним обмеженням його» [6, с. 7-8].

Автор також підкреслює фінансовий визиск з населення для забезпечення індустріалізації й пише: «найбільш разючим показником експлуатації була й є якраз заробітна платія робітника і селянина та податкова система, а головню розмір посередніх податків» [6, с. 8].

У радянській літературі вчені зазначали, що індустріальний розвиток СРСР здійснюється за власним методом, який дослідники-емігранти називали «советською метою». К. Кононенко розкриває зміст цієї «методи» і говорить, що лише на території Радянського Союзу було цілковите «обезправлення людности», погіршення добробуту населення як в соціальному, так і в матеріальному сенсі.

Ще одним джерелом визиску К. Кононенко називає колоніальне пограбування держав, які входили до складу СРСР. За словами автора, головним об'єктом такої політики була Україна. Автор слушно зазначає, що, незважаючи на твердження в радянській літературі про звільнення України від колоніальної залежності в умовах СРСР, вона залишалася колонією й надалі. Підтвердження цієї тези К. Кононенко шукає в історії, зокрема в політиці радянської влади щодо відродження Донбасу, про необхідність якої ще на початку 20-х років зазначав В. Ленін, і який він же вважав основою радянської економіки. К. Кононенко трактує цю точку зору, стверджує, що «від самого початку був взятий курс на відродження господарства України, ..., щоб її коштом відродити, а в дальшому набагато ширше розбудувати господарство Росії» [6, с. 10].

Таким чином, робить висновок дослідник, всі матеріальні блага, створені Україною та українським народом, не були спрямовані на подолання наслідків колоніального становища, а йшли на розвиток російського господарства, залишаючи Україні все той же статус колонії.

К. Кононенко виділяє такі напрями та форми вилучення народного доходу з України:

- «відбиралася надлишок бюджетових надходжень в Україні проти занижених Москвою витрат на українському терені;
- підвищені залізничні тарифи по внутріукраїнських перевозках;
- Росія привласнювала собі повне розпорядження продукцією українського господарства; промислові доходи так само були в її розпорядимості» [6, с. 11-12].

Підводячи підсумок цього періоду, Кононенко підкреслює, що Україна продовжувала залишатися колонією у всіх господарських сферах. Також він зазначає, що саме за рахунок колоніального грабунку Росія розбудовувала своє господарство, тим самим накопичуючи сили для ще більшого поневолення українського народу.

Наступний період, який К. Кононенко досліджував у своїй праці, був період так званих «сталінських п'ятирічок» і, як зазначає автор, в них вже не приходилося спрямування промислового розвитку Росії, а саме промисловий потенціал Ленінграду та Уралу, за рахунок більшої частини республік, які входили до складу СРСР.

Згідно з першим п'ятирічним планом, стверджує вчений, в Україні більшою мірою мали розвиватися паливна та металургійна галузі, які були необхідні для розвитку російського господарства. К. Кононенко підкріплює своє дослідження статистичними даними щодо виділення бюджетних коштів на розвиток народного господарства України.

Зокрема, він подає наступні цифри: в першу п'ятирічку було виділено 361,6 мільярдів рублів і з

них лише 11,3 припадало на Україну, розподілялися вони наступним чином: на промисловість виділялося 4,2 млрд руб., з яких 1,5 млрд руб. йшло на нове промислове будівництво, де на Криворізько-Донецький район припадало 78% від цієї суми і лише 22% на решту території України. Як зазначає Кононенко, «це мала бути не промислова розбудова національно-господарського організму, а лише поширення можливостей вивозу з колонії в цілях забезпечення промислової розбудови метрополії – Росії» [6, с. 15].

Всі наступні п'ятирічки не внесли нічого нового у розвиток України, а сума коштів, виділених з бюджету на народне господарство, ставала все меншою відносно тієї частки, яка припадала на територію Росії.

Отже, стверджує К. Кононенко, постає законмірне питання, де ж бралися кошти на індустріалізацію, адже окрім українського вугілля, металу та грошей потрібно було ще відповідне устаткування, яке на той час можна було придбати лише за кордоном. Тобто потрібна була іноземна валюта, яку влада могла отримати за допомогою експорту зернових культур, які в більшій мірі вирощувалися на території України.

В іншій своїй праці К. Кононенко аналізує резолюцію пленуму ЦК КПРС (28 листопада 1928 року), де зазначалося, що індустріалізація значною мірою залежить від сільського господарства, і що невиконання планів по хлібозаготівлі, які мали забезпечувати експорт хліба за кордон, призводило до негативних наслідків для промисловості, перебоїв в поставках імпортової сировини та готової продукції, для її подальшого розвитку. Для виправлення такої ситуації і виконання плану хлібзаготівель були вжиті такі жорстокі методи, як вилучення зернових у сільського населення за допомогою регулярної армії, що у свою чергу призводило до зниження запасів селян для задоволення власних потреб, а в подальшому до штучно створеного голоду, від якого Україна втратила мільйони свого населення.

К. Кононенко визначає залежність темпів розвитку індустріалізації від експорту сільськогосподарської продукції, стверджуючи, що «... сільське господарство творить базу розвитку промисловості і як ринок, що споживає промислові вироби, і як початальник сировини та харчів. Ба більше: від розмірів експорту сільськогосподарських продуктів і в першу чергу зернових продуктів, в значній мірі залежить довіз засобів виробництва для промисловості, створюючи тим самим певний ліміт для темпів її розвитку. Нарешті, від розмірів експорту сільськогосподарських продуктів у великій мірі залежить нагромадження валютних резервів, необхідних для господарського маневрування» [7, с. 245].

Проблема коштів, необхідних для проведення індустріалізації, була в центрі дискусії радянських економістів 20-х років. І, як зазначає К. Кононенко, «ті кошти, шукали в сільському господарстві, де їх не було і де вони не могли за тих умов створитися» [7, с. 249].

Дослідник підкреслює, що реалізація комуністичного плану проведення індустріалізації аж ніяк не могла носити характеру економічної розбудови, адже розвиток промисловості за рахунок руйнування сільського господарства, однієї з основних галузей надходження коштів, призвело до катастрофічних наслідків, особливо для українського народу. Адже коли радянська влада не змогла вирішити питання зростання обсягів виробництва сільськогосподарської продукції шляхом зростання самої маси продукції, то вона вирішила розглянути розв'язання

поставленого питання під іншим кутом зору, тобто через обмеження споживання. К. Кононенко влучно підкреслює, що «цей визиск стає головним джерелом індустріалізації» [7, с. 252].

К. Кононенко, розглядаючи виступ Сталіна на зборах виборців Москви 9 лютого 1946 року, підкреслює певні моменти його доповіді, з якими цілком не погоджується. «Советським людям довелося багато в чому відмовляти собі, щоб підняти на своїх плечах величезні завдання індустріальної перебудови нашої батьківщини», але ж, як зазначає Кононенко, народ не з власної волі відмовлявся від власного добробуту, але йому відмовляла влада у нормальних умовах існування. Сталін, говорячи про шлях розбудови промислової індустрії, наголошував на тому, що пограбування колоній не мало місця в радянській індустріалізації. На противагу цьому К. Кононенко пише, що, навпаки, «це відіграло вирішальну роль в тому, і особливо в стосунках з Україною, як з найбільшою колонією» [7, с. 252-253].

Висновки з проведеного дослідження. Отже, економісти української діаспори у своїх працях досить ґрунтовно досліджували роль та місце України в господарській системі Радянського Союзу. Вони були співзвучні в тому, що владна верхівка, яка була сконцентрована в Москві, намагалася усіма методами отримати з українських земель як можна більше продукції, а головним чином сільськогосподарської та вугільно-паливної для розбудови власного промислового комплексу, що призводило до штучного голоду, виснаження природних ресурсів тощо, що віддаляло економіку України все далі від високо розвинених держав Європи та світу. І, як зазначає ще один дослідник цієї проблеми Д. Соловей: «коли

б Україна була самостійна і ні від кого незалежна держава; коли б її уряд був дійсно обраний українським народом, а не призначений з Москви; коли б той уряд мав змогу самостійно розпоряджатися харчовими запасами своєї країни; коли б він міг диспонувати грошовими і усіма іншими матеріальними вартостями, що їх випroduкував український народ; коли б він мав змогу в той чи інший спосіб безпосередньо здобувати за кордоном харчові продукти і харчову допомогу для свого народу – він міг би не допустити до велетенського розгортання тієї трагедії, яка сталася» [8, с. 8].

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бойко О. Індустріалізація / О. Бойко // Довідник з історії України. За ред. І. Підкови, Р. Шуста. – Київ, 2001. – 124 с.
2. Кульчицький С. Україна між двома світовими війнами (1921–1939) / С. Кульчицький. – Київ, 1999. – 336 с.
3. Небрат В. Дослідження фінансових механізмів радянської індустріалізації в українській економічній літературі / В. Небрат, Н. Горін // Галицький економічний вісник. – 2012. – № 4(37). – С. 112-123.
4. Садовський В. Проблема індустріалізації в народному господарстві УРСР / В. Садовський // Записки УГА, 1929. – Т. 2. – С. 117-142.
5. Винар Б. Українська промисловість: Студія Советського Колоніалізму [Текст] / Б. Винар; вступ ст. В. Тимошенка. – Париж – Нью-Йорк – Мюнхен: Перша укр. друк. у Франції, 1964. – 397 с.
6. Кононенко К. Україна і Росія. Соціально-економічні підстави української національної ідеї 1917–1960 / Серія: Монографії. – Ч. 1. – Мюнхен: УТГІ, 1965. – 535 с.
7. Кононенко К. Колоніальний визиск – основа советської індустріалізації [Текст] / К. Кононенко. – Нью-Йорк: Пролог. – 29 с.
8. Соловей Д. Голод у системі колоніального панування ЦК КПСС в Україні / Д. Соловей // Український збірник. – Мюнхен. – 1959. – Кн. 15. – С. 3-63.

УДК 33.330.88

Шумаєва М.І.

аспірант кафедри економічної кібернетики

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

АНАЛІЗ КЛАСИЧНИХ КОНЦЕПЦІЙ СТАНОВЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

У статті розглянуто основні концепції та положення теорій інформаційного суспільства провідних класиків постіндустріальної епохи. Висвітлено хронологію становлення, основні характеристики та специфікації постіндустріального суспільства. Запропоновано нове визначення поняття «інформаційне суспільство», яке відповідає сьогоденним реаліям.

Ключові слова: постіндустріальне суспільство, інформаційне суспільство, класичні концепції інформаційного суспільства, становлення інформаційного суспільства.

Шумаєва М.І. АНАЛИЗ КЛАССИЧЕСКИХ КОНЦЕПЦИЙ СТАНОВЛЕНИЯ ИНФОРМАЦИОННОГО ОБЩЕСТВА

В статье рассмотрены основные концепции и содержание теории информационного общества ведущих классиков постиндустриального общества. Освещены хронология становления, основные характеристики и спецификации постиндустриального общества. Составлено новое обозначение термина «информационное общество», которое соотносится с сегодняшними реалиями развития информации в мире.

Ключевые слова: постиндустриальное общество, информационное общество, концепции информационного общества, становление информационного общества.

Shumaieva M.I. ANALYSIS OF THE CLASSICAL CONCEPT OF INFORMATION SOCIETY

The article reviews main concepts and content of information society theory. The chronology of formation, main characteristics and specifications of information society are examined. The term «information society» is formed, which corresponds to modern realities of information in the world.

Keywords: postindustrial society, information society, concepts of the information society, formation of information society.